
Vasyl FAIFURA, Oksana KOSHKА. SPATIAL FEATURES OF THE TERRITORY SETTLEMENT SYVOROZY VILLAGE, KHMELNYTSKYI REGION

The article examines the stages and spatial aspects of the development of the village of Sivorogy, Khmelnytskyi region, and features of the formation of its modern territory. The peculiarities of the development of certain parts of the village in different periods were considered, the factors that determined the peculiarities of the development and development of the settlement were determined. Local studies of the village of Sivorogy have an important role in preserving and increasing the value of the native region, contributing to the preservation of history and cultural heritage for future generations. They serve as part of the educational process in schools, contributing to the development of curiosity and respect for one's own history.

Key words: village, settlement, development, territory, settlement.

УДК 911.3:711.4

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ МІСТА БОРЩІВ

Іван РУДАКЕВИЧ, Володимир КРІСА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

У статті розглянуто історико-географічні особливості формування планувальної структури міста Борщів. На розвиток міста суттєво вплинули природні фактори у вигляді розчленованого рельєфу, гідрографічної мережі та різноманітності ландшафтів. У процесі розвитку міста змінилося його планування від оборонного до регулярного, зміненого у XIX-XX століттях індустріалізацією та масовою житловою забудовою. У Борщеві збереглися декілька цінних архітектурних пам'яток.

Ключові слова: Борщів, місто, планувальна структура, планування, формування.

У місті Борщів завдяки специфічним природно-географічним умовам та історичним особливостям розвитку сформувалася особлива планувальна структура забудови та вуличної мережі. Цьому сприяли неповторні особливості місцевого рельєфу, гідрографічної мережі та місцевих ландшафтів. У різні історичні періоди розвитку міста його планувальна структура трансформувалася з оборонної, правильної регулярної (XVIII-XIX ст.) до сучасної, значний вплив на формування якої мала індустріалізація та прискорена урбанізація другої половини XX ст. Незважаючи на цікаві історико-географічні та природничі особливості формування Борщева, ця тематика залишається недостатньо дослідженою та актуальною в сучасних реаліях постіндустріального розвитку малих міст на території Західного регіону України.

Тематика формування планувальної структури та особливостям урбаністичного розвитку міста Борщева є недостатньо вивченою українськими науковцями. Деякий довідковий матеріал про історичний розвиток міста зібраний в енциклопедичних виданнях [2,3,4,6]. Варто виокремити дослідження Кобилянського І.І. та Войтухів В.П. у вигляді історичної довідки для розроблення генерального плану міста Борщів. У 2019-2021 роках був розроблений історико-архітектурний опорний план міста Борщів під керівництвом Ю. Вербовецького. Окремі аспекти історичного та просторового розвитку міста розглядалися у дослідженнях В. Мороза, І. Дуди, Р. Нагнибиди, М. Сохаського, І. Сковчиляса та інших авторів.

Метою даної публікації є геопросторовий аналіз формування планувальної структури міста Борщів у контексті його історичного розвитку.

Борщів – місто, центр Борщівської громади Тернопільської області. Розташоване у лісостеповій зоні, на південному сході області, на схід від лівого берегу річки Нічлави. Географічні координати міста: 48° 48' пн. ш. і 26° 02' сх. д. Населення станом на 1.01.2019 складало 10 977 мешканців, разом із населеними пунктами, підпорядкованими утвореній у 2016 р. Борщівській міській громаді – 17 799 мешканці (на 01.01.2019) [7].

Територія міста розташована на південно-західних відрогах Подільської височини, між долинами річок Нічлава (ліва притока Дністра) на заході та Циганська (ліва притока Нічлави) на сході. Перепад абсолютних висот над рівнем моря в межах міста становить 119 м. Найнижча точка – 190,6 м

над рівнем моря, рівень водного плеса ставу на річці Нічлава. Найвища точка – 309,8 м на північному сході міста, неподалік від цукрового заводу.

Місто з півночі на південний захід перетинає долина, котра огинає центральну частину міста з півночі, сходу та півдня, утворюючи своєрідний мис. Долиною протікає струмок, відомий як Горниця або Замковий потік. Цей потік живиться в основному дощовими і талими водами навесні, пересихає в спекотний період. На південному заході міста, між урочищем Кут та Лиса Гора, схили яру є особливо крутими, заглиблюючись на 60-65 м нижче рівня навколишнього плато. Далі на південний захід Горниця впадає у р. Нічлаву як її ліва притока. До долини Горниці в межах міста прилягають менші видолінки-тальвеги, головно зі східного боку, які створюють своєрідний мальовничий ландшафт.

Згаданий вище мис був найбільш вигідним місцем для заснування укріпленого поселення в часи Середньовіччя з точки зору оборонної стратегії тих часів. Згодом він став основною віссю природного ландшафту, вздовж якого сформувалося історичне ядро міста. Іншим важливим структуро- та формоутворюючим елементом природного ландшафту була долина і надзаплавні тераси Горниці, на котрих виникали передмістя – Кут, Старий Борщів, Мазурівка, Пастівник. Локальними формоутворюючими елементами ландшафту є тальвеги переважно лівого берегу Горниці, котрі вплинули на формування вуличної мережі історичних передмість.

У процесі містобудівного розвитку Борщева природний ландшафт зазнавав помірних перетворень. Протягом XVII-XVIII ст. узвишся мисового плато, на якому розташовувалося середмістя, з трьох боків було оточене насипаними з міркувань оборони земляними валами. Після припинення татарських набігів та змін у тактиці ведення воєн необхідність у них відпала, вали були ліквідовані. В районі перехрестя сучасних вулиць С. Бандери та І. Франка русло Горниці було заховане в підземні колектори. Дещо скоротилася площа Замкового лісу, західна частина якого була вирубана під житлову забудову (поблизу історичної частини Старий Борщів).

В районі міста Борщів рельєф Подільської височини, що плавно знижується з півночі на південь у напрямку Дністра, є сильно почленованим глибокими долинами його численних лівих приток. Ріка Дністер меандрами протікає в 15-20 км південніше міста, утворюючи Дністровський каньйон. Ця місцевість належить до південно-східних відрогів складової Подільської височини – пасма Подільських Товтр. У Товтрах є багато карстових печер, зокрема на території саме Борщівської громади розташована друга у світі за довжиною печера Оптимістична неподалік села Королівка (довжина розвіданих ходів становить понад 260 км станом на 2019 рік). Інші найдовші печери околиць Борщева: Озерна (с. Стрільківці, довжина ходів 140 км), Кришталева (с. Кривче, довжина ходів 23 км), Вертеба (с. Більче-Золоте, довжина ходів 9 км), Славка (с. Кривче, довжина ходів 9 км), Мушкарова Яма (с. Мушкарів, довжина ходів 6 км), гіпсова печера Борщівська (довжина ходів 344 м).

Рівень озеленення міста досить високий. Площа земель лісів та інших лісовкритих територій Борщівської міської ради становить 402,11 га (15,1% від загальної площі земель міста); площа зелених насаджень загального користування – 7,2 га (0,3%). Найбільшою зеленою зоною міста є Замковий ліс – історичний лісовий масив у південно-східній частині Борщева. Значну його частину облаштовано як міський парк культури та відпочинку [5].

Згідно з річним звітом за формою 6-3, станом на 1.01.2016 р. загальна площа міста (земель Борщівської міської ради) становила 2658,4 га. Більшу її частину склали сільськогосподарські землі – 1442,09 га (54,2% від загальної площі земель міста), у тому числі рілля – 1264,38 га (47,6%), багаторічні насадження - 105,68 га (4%). Площа забудованих земель становить 788,76 га (29,7% від загальної площі міста), в тому числі під житловою забудовою – 151,25 га (5,7%), землі промисловості – 156,11 га (5,9%), землі, які використовуються в комерційних цілях – 71,17 га (2,7%), землі громадського призначення – 6,24 га (2,1%), землі, які використовуються для транспорту, зв'язку та технічної інфраструктури – 143,74 га (5,4%). Площа лісів та інших лісовкритих територій – 402,11 га (15,1%) [5].

Офіційна дата заснування міста невідома, однак перша письмова згадка про Борщів датована 1456 роком (згідно зі «Списком історичних населених місць України»). Найбільш вірогідно, що постійне поселення тут виникло ще в період Русі (XII ст.). Основною умовою виникнення міста в даній місцевості був її рельєф: оточене з трьох боків долиною «мисове плато» в умовах Середньовіччя давало змогу створити укріплене поселення з непоганим природним захистом. Ареалом первісного поселення був край цього мису (район східної частини сучасної вул. М. Грушевського). Із ростом населення поселення розросталося у західному напрямку, в напільний бік.

Важливою подією, котра безпосередньо вплинула на становлення міста, його структуру та об'ємно-просторову композицію, було надання поселенню магдебурзького права у 1629 р., за котрим відбулася регуляція забудови, формування міського центру – прямокутної ринкової площі, парцеляція, утворення навколо середмістя оборонного периметру у вигляді насипних земляних валів. При цьому відбувалося поступове ущільнення забудови середмістя, а за межами валів виникли передмістя із традиційною українською сільською забудовою та нерегульованою планувальною структурою, що підпорядковувалася рельєфу. Подальше розширення міста полягало у ліквідації оборонного периметру на рубежі XVIII-XIX ст. та розширенні передмість.

Наступним рушієм у містобудівному розвитку Борщева стала промислова революція, зокрема будівництво першого великого підприємства (тютюнової фабрики) та прокладення залізниці наприкінці XIX ст. Натомість у першій половині XX ст. спостерігався бурхливий розвиток автомобільного транспорту, активне будівництво автошляхів. Планувальний розвиток Борщева в часи СРСР пов'язаний з індустріалізацією та викликаним нею притоком населення з сільських місцевостей. В загальних рисах історична планувальна структура і вулична мережа були збережені, однак значні трансформації відбулися в середмісті: внаслідок реконструкції його центральної частини за радянськими принципами містобудування ринкова площа була втрачена.

Вирішальним фактором при плануванні нових промислових зон на сході міста в радянський період стала транспортна логістика, а саме – близькість до залізниці та перехрестя регіональних автошляхів. Квартали багатоквартирної житлової забудови з відповідною інфраструктурою за часів СРСР вона виникали поруч з підприємствами. Для обслуговування найбільшого підприємства – цукрового заводу – на сході міста було споруджене окреме заводське селище. У зв'язку з економічною кризою 1990-х рр. значна кількість підприємств скоротила виробництво або взагалі припинила функціонування, промислові зони перестали розширюватися і зазнали деградації. За роки незалежності України забудовані території дещо збільшилися за рахунок ареалів із новою індивідуальною малоповерховою житловою забудовою на околицях міста.

Однією з головних особливостей історичного формування забудови Борщева є її неоднакова щільність, масштабність в середмісті та на периферії. Вона склалася історично ще на ранніх етапах історії міста. У XVI-XVII ст. щільність забудови залежала від багатьох факторів; основними з яких були інтенсивність економічного розвитку міста та наявність фортифікаційних споруд навколо нього. Питання безпеки на той час було дуже важливим, адже обведене оборонними укріпленнями середмістя мало набагато кращий захист від руйнувань під час набігів ворогів, ніж передмістя. Тому вартість парцелей в межах середмістя була вищою, придбати їх мали змогу лише заможніші люди. Поступово кількість людей, здатних забезпечити собі проживання в більш безпечних умовах, збільшувалась, а забудова в межах укріплень – ущільнювалась. Така тенденція тривала до тих пір, поки існували оборонні укріплення навколо середмістя та була загроза набігів татар (до 1699 р.). Іншою причиною різної щільності забудови в середмісті та на периферії був різний спосіб життя їх мешканців. У середмісті проживали переважно ремісники та торговці, натомість у передмістях – селяни, джерелом існування для котрих було землеробство та тваринництво. Відтак міщанська забудова була щільною, через високу вартість землі часто двоповерховою, а мешканців передмість – більш розлогою, зі значними територіями земель для обробітки та випасу худоби, з традиційною народною архітектурою.

Іншою особливістю міста була наявність регулярної ринкової площі та відповідне розташування по відношенню до неї сакральних споруд. Наявність католицького костелу неподалік одного з її кутів (у випадку Борщева - південно-східного) є характерною для ринків багатьох європейських міст. З протилежного боку ринку розташовувалися українські церкви. На карті фон Міра (1779-1783 рр.) біля південно-західного рогу ринкової площі зображена давня церква, про яку немає жодних відомостей. Значно пізніше, у 1886 р., неподалік північно-західного рогу площі була збудована церква Успіння Пресвятої Богородиці, найдавніший із досі діючих греко-католицьких храмів міста. Таке взаємне розміщення сакральних споруд римо-католицького та візантійського обрядів є типовим для регулярного планування міст-магдебургій із ринковими площами. Їх переважно розміщували на протилежних сторонах або кутах площі, проте чітка орієнтація щодо сторін світу не була обов'язковою. Як і в багатьох інших містах Галичини та Поділля, тепер втрачена борщівська синагога також розміщувалася неподалік від ринкової площі.

Планувальна структура окремих частин міста формувалася у різні періоди, однак сформоване у XVII-XIX ст. компактне містобудівне ядро Борщева (середмістя) зазнало суттєвих трансформацій за

радянських часів. При зведенні будівель в радянський період не враховувалася масштабність історичної забудови та її первісна парцеляція. Майже повністю втраченою є забудова історичної ринкової площі Борщева. Більшу частину її колишньої території тепер займає міський ринок із великою кількістю дисгармонійної забудови, головним чином комерційного призначення. Не зберігся контур периметру ринкової площі.

Середмістя забудоване переважно за регулярною планувальною схемою, що склалася ще у XVII-XVIII ст. Основною його містобудівною віссю є умовна лінія, що проходить по поздовжній осі «мисового плато»: від перехрестя вулиць Замкової та М. Грушевського на захід вулицею М. Грушевського, далі через майдан Незалежності і на захід вулицею Т. Шевченка. Перпендикулярно до цієї осі закладені вулиці І. Франка, Гетьмана Мазепи та М. Дорундяка. Периферійні вулиці південної частини середмістя (М. Лисенка, І. Верхратського, Замкова, О. Довбуша) закладені на більш складному рельєфі, тому підпорядковуються йому.

Центральною вулицею Борщева є вул. Шевченка, котра на ділянці між головною міською площею – майданом Незалежності та площею Свободи є пішохідною. Вздовж цієї вулиці, а також вул. Грушевського, розташовані майже всі ключові міські будівлі адміністративного та соціального призначення: міська рада, Будинок культури, бібліотека, агротехнічний коледж, будинок зв'язку, дві школи, три храми, краєзнавчий музей, заклади торгівлі та громадського харчування тощо. Поширеною в історичному центрі міста є 3-4 поверхова дисгармонійна забудова радянського періоду, зокрема будівля ЗОШ №3, будинок зв'язку, колишній кінотеатр, житлова та громадська панельна забудова 1960-1970-х рр. на вул. Шевченка тощо.

З південного заходу, півдня, сходу та півночі до центральної частини Борщева прилягають історичні місцевості переважно з індивідуальною забудовою: Кут, Старий Борщів, Пастівник, Мазурівка. Вирішальним фактором при розвитку їх планувальної структури був рельєф річкової долини Горниці (рис. 1). Відтак у цих частинах міста збереглася давня історична вулична мережа із *вільною* планувальною схемою. Для цієї схеми характерні наступні ознаки:

- неупорядкованість (нерегулярність) вуличної мережі;
- вулиці є вузькими та кривими;
- ширина проїжджої частини є змінною та нерідко виключає можливість руху в двох напрямках;
- конфігурація вулиць підпорядкована рельєфу місцевості.

Загалом вулична мережа у радянський та пострадянський період розвивалася, не порушуючи планувальну структуру, що склалася у XVIII – XIX ст. Взаємне розміщення вулиць, закладених у 1980–2000-их роках, підпорядковане в основному *прямокутній* планувальній схемі, за якою вулиці є прямими, перетинаються між собою під прямим кутом та утворюють паралельні ряди. Перпендикулярне розпланування нових вулиць Борщева здійснювалося, відштовхуючись від декількох головних осей: вул. С. Бандери, вул. С. Петлюри (на сході); вул. Вовківська (на півдні); вул. С. Крушельницької (на заході).

Головною транспортною віссю міста в наш час є вулиці Січових Стрільців та С. Бандери, що проходять неподалік центру міста, огинаючи його з півночі та сполучаючи із залізничною станцією і промисловою східною частиною Борщева, зокрема цукровим заводом та селищем при ньому. Значення цих вулиць виросло у XX ст. у зв'язку із поширенням автотранспорту та промисловим розвитком міста, необхідністю розвантаження історичного середмістя.

Основними містобудівними вузлами Борщева є: перехрестя вулиць Я. Кондри і Т. Шевченка; площа Свободи, майдан Незалежності; перехрестя вулиць С. Бандери, Гетьмана Мазепи, Я. Гніздовського та Січових Стрільців; перехрестя вулиць С. Бандери та Гетьмана Мазепи.

У Борщеві перетинаються декілька автошляхів регіонального і територіального значення:

- автошлях регіонального значення Р 24 Татарів-Кам'янець-Подільський III технічної категорії (зі сторони смт Товсте, вздовж північної сторони населеного пункту та в східній частині - по вул. С. Бандери);
- автошлях територіального значення Т 2001 Тернопіль-Скалат-Жванець III технічної категорії (зі сторони с. Ланівці та по вул. Я. Кондри);
- автошлях територіального значення Т 2002 Борщів-Заліщики IV технічної категорії (зі сторони с. Пищатинці);
- автошлях місцевого значення Борщів-Гуштин IV технічної категорії (зі сторони с. Цигани) [5].

В північно-західній частині міста, при в'їзді у нього з боку Чорткова і Тернополя, розташовані автостанція та ринок, а також колишній аеродром.

На північ від середмістя розташована промислова зона спиртзаводу (при її плануванні була прив'язка до долини Горниці та можливості влаштувати там відстійники), на північному сході міста – тютюнова фабрика. Однак більшість промислових підприємств Борщева розташована у великій, сформованій в радянський період східній промзоні та відділена від нього залізницею. Основним підприємством цієї зони є цукровий завод, при якому є невелике селище із власною соціальною інфраструктурою (школа, дитсадок, футбольне поле).

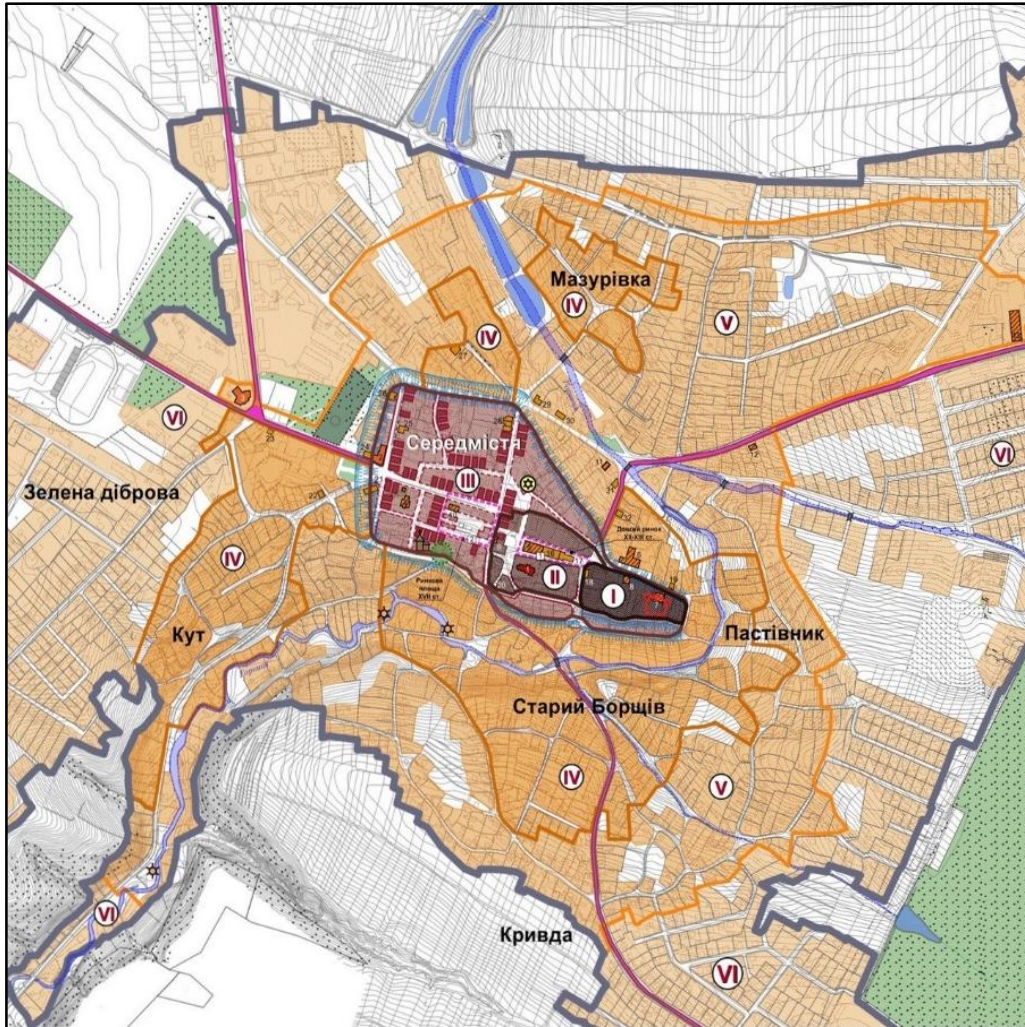

Рис. 1. Територіальний та планувальний розвиток міста Борщів (за Ю. Вербоцевським)

Римськими цифрами позначено етапи планувального розвитку: I – виникнення та розвиток укріпленого поселення княжого періоду (XII ст. - 1340 р.); II – розвиток укріпленого поселення польського періоду з долокаційним довгим ринком (1340–1629 рр.); III – фортифіковане місто-магдебургія із регулярно ринковою площею періоду Речі Посполитої (1629–1699 рр.); IV – поява та розвиток історичних середмість після завершення польсько-турецьких воєн (1699–1772 рр.); V – розширення ареалу забудови в австрійський період та в період Польської республіки (1772 – 1939 рр.); VI – розширення ареалу забудови в радянський період та в період незалежної України (1939 – наш час).

Центральна частина Борщева має три історичні архітектурні доміанти, котрі до середини ХХ ст. чітко виділялися в силуеті міста: костел, Успенська церква і Народний Дім. Лише споруджена в 1910-х рр. у його східній частині 3-поверхова будівля теперішнього агротехнічного коледжу в стилі український модерн своїми об'ємно-просторовими габаритами дещо виділялася на фоні історичної 2-поверхової забудови.

Стосовно сучасного стану та цінності історичної забудови, то в загальних рисах автентичний вигляд і задовільний стан збереженості мають пам'ятки архітектури: Народний Дім 1908 р. (тепер – краєзнавчий музей) та костел 1763 р., а також будівлі казначейства на вул. М. Грушевського, колишнього повітового староства на майдані Незалежності. Попри добрий стан збереженості, Успенська церква 1886 р. та дзвіниця при ній мають нехарактерну для українських храмів нову покрівлю куполів «під золото».

Переважає більшість історичної забудови Борщева втратила свій автентичний вигляд. Поширеними є такі явища, як: 1) застигла агресивна за формою і кольором зовнішня реклама на головних фасадах будівель; 2) незадовільний стан архітектурного опорядження фасадів; 3) спрощення та спотворення головних фасадів неякісним ремонтом і зовнішнім утепленням, знищенням архітектурної ліпнини, заміною дерев'яних вікон на пластикові із нехарактерним обплетенням та кольором віконних рам, виведенням на головні фасади зовнішніх блоків кондиціонерів і антен супутникового телебачення тощо. Так, враження від якісної архітектури головного фасаду будівлі тютюнової фабрики 1892 р. на вул. С. Бандери, 95 псує велика кількість на ньому антен супутникового телебачення, кабелів інтернет-зв'язку, незадовільний стан архітектурного опорядження (втрата тиньку та відшарування фарби на значній частині фасаду), невідповідне за колористикою всієї будівлі пофарбування стін на рівні першого поверху.

Наявні окремі випадки радикальних перетворень - надбудов і прибудов, через які історична будівля повністю втратила первісний вигляд та архітектурну цінність. Зокрема це стосується будівлі колишньої лікарні 1905 р., однієї з трьох пам'яток архітектури в м. Борщів (тепер - готель на розі вулиць Т. Шевченка і Я. Кондри). Незважаючи на втрату архітектурного декору головного фасаду, станом на середину 2000-х рр. будівля все ще зберігала в загальних рисах свою первісну структуру і силует. В 2010-х рр. перед головним фасадом готелю виникла двоповерхова прибудова з мансардним поверхом, через що пам'ятка втратила цінність як зразок історичної архітектури початку ХХ ст.. Головний фасад будівлі колишнього повітового суду в стилі український модерн (тепер - агротехнічний коледж) хоч і не втратив автентичного вигляду, проте розчинився на фоні масивних прибудов навчальних корпусів з обидвох боків і не справляє враження гармонійної споруди, якою він був раніше.

У зв'язку з містобудівними процесами радянського періоду, а саме - появою громіздких та дисонуючих 3-4-поверхових громадських та житлових будівель в центральній частині міста роль історичних домінант зменшилася, із загальноміських вони перетворилися на локальні домінанти, котрі добре проглядаються лише зблизька або з окремих ділянок прилеглих вулиць.

Місто Борщів має досить цікаву сформовану планувальну структуру завдяки поєднанню природних та історичних особливостей його формування. Природно-географічні фактори вплинули через особливості глибоко розчленованого рельєфу у долинах річок Горниці та Нічлави, які створювали захисний бар'єр для міста від ворогів. У процесі історичного розвитку міста планувальна структура змінювалася від оборонної та правильної до набуття сучасного вигляду наприкінці ХХ ст. під впливом процесів урбанізації та індустріалізації. У Борщеві є кілька цікавих архітектурних пам'яток, деякі з яких змінили свій вигляд та втратили архітектурну цінність. У процесі подальшої трансформації міста у постіндустріальну епоху планування міста надалі змінюється через перетворення промислових зон і розвиток приміських територій.

Література:

1. Байки Старого Борщова. LiveJournal. URL: <https://gall-skomoroch.livejournal.com/7479.html> (дата звернення 19.09.2021).
2. Borszczów. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa : F. Sulimierski i W. Walewski, 1880. Т. I. S. 326–328.
3. Головка В. Борщів. Енциклопедія історії України : у 10 т. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2003. Т. 1 : А-В. С. 354.
4. Дуда І. Борщів. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. Редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль: ВПК «Збруч», 2008. Т. 3 : П-Я. С. 175–176.
5. Кобилянський І.І., Войтухів В.П. Історична довідка №1 для розроблення генерального плану міста. Борщів, Борщівська міська рада, 30.03.2018.

---

6. Пасічник М. Борщів. Енциклопедія сучасної України: у 30 т. Ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. Київ, 2004. Т. 3: Біо – Бя. С. 380.

7. Стратегія сталого розвитку Борщівської міської об'єднаної територіальної громади на 2019-2025 роки. URL: <https://old.borschivrada.gov.ua/images/files/economic/%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%93%D0%86%D0%AF.pdf> (дата звернення 08.01.2024).

Ivan RUDAKEYCH, Volodymyr KRISA. HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL FEATURES OF THE FORMATION OF THE PLANNING STRUCTURE OF THE CITY OF BORSHCHIV

The article examines the historical and geographical features of the formation of the planning structure of the city of Borshchiv. The development of the city was significantly influenced by natural factors in the form of fragmented relief, hydrographic network and diversity of landscapes. In the process of the city's development, its planning changed from defensive to regular, changed in the 19th and 20th centuries by industrialization and massive residential construction. Several valuable architectural monuments have survived in Borshchev.

Key words: Borschiv, city, formation, planning structure, planning.

УДК 911.3

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ НАРИС РОЗВИТКУ СЕЛА ЗАЛІСЦІ ШУМСЬКІ: ВІД ЗАСНУВАННЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

Олександр БОНДАР¹, Богдан БОНДАР², Надія ОСІПЧУК², Віктор КОЖАН²

¹Західноукраїнський національний університет

²Залісцівський заклад загальної середньої освіти Шумської міської ради

Село Залісці – це населений пункт в Тернопільській області, де є витік річки Гіква і де стоїть церква Покрови Пресвятої Богородиці. Село має багату історію, яка починається з 1545 року, і сучасну інфраструктуру, яка включає школу, клуб, бібліотеку, магазини та інші. Залісці – це місце, де живуть 725 осіб, які пишаються своїм краєм.

Ключові слова: село Залісці, Кременецький район, Тернопільська область, війна, Кремянець, Шумськ, видатні люди.

Загальні відомості. Залісці – це село Шумській міській ТГ в Кременецького району Тернопільської області. Воно розташоване на двох пагорбах, розділених глибоким ярмом. Цей яр є місцем початку витoku річки Гіква, притоки Вілії [1-5]. Село знаходиться на висоті 312-330 метрів над рівнем моря і розташоване на півночі району. Відстань до районного центру Шумськ становить 15 км, а до залізничної станції Кременець – 35 км. Географічні координати Залісців – 50°09'27" пн. ш. 25°59'43" сх. д.

У селі проживає 725 осіб. Територія села займає 2,585 км². Перша писемна згадка про с. Залісці датується 1545 роком, згідно з реєстраційними книгами Кременецького замку.

У селі є церква Покрови Пресвятої Богородиці, побудована в 1909 році [2,3,5]. Також у селі встановлено пам'ятник воїнам-односельцям, які загинули у німецько-радянській війні (1968 рік). У Залісцях діють загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів, дошкільний навчальний заклад, клуб, бібліотека, магазини, фельдшерсько-акушерський пункт, Дім молитви, будинок сімейного типу «Живчик», ПП «Агрофарм».

Село у XVI першій половині XX століття. Село Залісці (Шумські) – село, що згадується в документах Кременецького замку 1545 року. Тоді воно належало Матвію Чорторійському, який отримав його від свого батька за заслуги перед князем Левом Свидригайлом. Назва села пов'язана з тим, що воно розташоване в лісистій місцевості, а також з історією його заснування. За легендою, першими жителями стали люди, що сховалися від татарських нападів, приїхавши з Дубенщини і Кременеччини, які лежали на Чорному шляху. Спочатку тут жили окремі сім'ї, але з часом населення